

УДК 72.01

Старший викладач **Вітченко Д. М.**,
Науковий керівник: д-р арх., професор **Древаль І. В.**
Кафедра містобудування
Харківський національний університет
міського господарства ім. О.М. Бекетова

УКРАЇНСЬКИЙ ТРАДИЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ В АРХІТЕКТУРНОМУ ДОРОБКУ Є.Н. СЕРДЮКА ХАРКІВСЬКОГО ПЕРІОДУ ТВОРЧОСТІ

Висвітлюється творчі підходи застосування українського традиційного контексту в архітектурній діяльності інженера-архітектора Є.Н. Сердюка харківського періоду творчості (1907 – 1918 рр.).

Ключові слова: Український традиційний контекст, національна ідентичність в архітектурі, національний романтизм, український архітектурний модерн.

Актуальність. Нівелювання національної своєрідності архітектури на тлі процесів глобалізації актуалізує проблему спадкоємності сучасної архітектури історичним національним стильовим напрямкам. Для збереження спільності ціннісних орієнтирів старого та нового необхідне висвітлення в тому числі й творчих підходів митців Харківської архітектурної школи початку ХХ ст., які застосовували український традиційний контекст для відображення національної ідентичності в архітектурі й Є.Н. Сердюка, – як яскравого представника цього напрямку.

Мета статті. Обґрунтувати використання українського традиційного контексту інженером-архітектором Є.Н. Сердюком у своїй творчій діяльності харківського періоду (1909-1918 рр.).

Об'єкт дослідження – творчий доробок (побудовані об'єкти проектування) Є. Н. Сердюка, харківського періоду 1907-1918рр., що містить у собі український традиційний контекст.

Предмет дослідження – Український традиційний контекст доробку Є. Н. Сердюка за період роботи у Харкові в 1907-1918 рр.

Методика дослідження – Дослідження передбачає використання сукупності таких підходів і методів, як: аналіз і систематизація наукової літератури за тематикою дослідження, натурне і графічне обстеження об'єктів дослідження, збирання фактичних даних та систематизація натурних обстежень, аналіз проектних та іконографічних першоджерел, порівняльний аналіз архітектурних і загальнонаукових концепцій для виявлення основних узагальнень та основних положень, які відповідають напряду дослідження.

Виклад основного матеріалу. Архітектурній діяльності Є.Н. Сердюка у Харкові присвячені публікації О.Ю. Лейбфрейда і Ю.Ю. Полякової [5]. Аналіз архітектурного доробку Є.Н. Сердюка харківського періоду, що містить український традиційний контекст подано монографії В. В. Чепелика [12], дисертаційному дослідженні Б.І. Божинського [1]. У публікації В.С. Романовського досліджено орнаментику харківських будівель стилістики українського архітектурного модерну, в тому числі й авторства Є.Н. Сердюка [7]. На даний момент, трактування творчих підходів Є.Н. Сердюка, є дискусійним та потребує подальшого опрацювання.

Інженер-архітектор Євген Наумович Сердюк (Сердюков) (1876 – 1921 рр.) був активним діячем харківського мистецького осередку, що на початку ХХ ст. займався розробкою українського національного архітектурного стилю. Його архітектурна та публіцистична діяльність стала невід’ємною частиною українського руху національно-культурного відродження початку ХХ ст.

Як і в інших європейських народів, розвиток українського національно-романтичного напрямку в архітектурі на початку ХХ ст. живився історичними та фольклорно-етнографічними дослідженнями. Архітектори напрямку національного романтизму, за висловом Є.І. Кириченко «були зайняті пошуками не стільки нового, скільки національного стилю. Для них поняття «нове» було персоніфіковане у почуття «національне», тому-то вони «апелювали» до вітчизняної спадщини, бачачи у ній підтвердження і доказ існування власної національної традиції, намагаючись її відродити» [4, с.328].

Опрацювання питань генези, сутності й особливостей українського традиційного зодчества у дослідженнях Г.Г. Павлуцького, О.П. Новицького, В.М. Щербаківського та ін. розкрили архітекторам джерела формування сучасного архітектурного напрямку з вираженою українською ідентичністю, що базувався б на традиційних джерелах. Ці джерела визначали для архітекторів український традиційний контекст, – систему символічних координат, що чітко наголошували у свідомості суспільства на приналежності архітектурного витвору до певної національної культури.

На початку ХХ ст. щодо українського національно-романтичного напрямку архітектури застосовували поняття «народний стиль», «український стиль». Застосування нових стильових прийомів до архітектурних форм минулих часів на теренах України сприймалася багатьма сучасниками як «модернізація старого українського стилю». Саме Є.Н. Сердюк у своїх публікаціях одним з першим застосував визначення «модернізований український стиль» [12, с.32], яке пізніше, завдяки працям В.В. Чепелика, закріпилася як «український архітектурний модерн». Сучасні дослідники характеризують цей напрямок, як

явище романтизму, виражене через різні напрямки модерну і раціоналізму з метою утвердження української національної ідентичності в архітектурі.

Інженер-архітектор Є.Н. Сердюк був випускником Ризького політехнічного інституту. До 1907 р. працював у Полтаві. Його полемічні статті з питань української культури друкувалися у часописах Полтави та Києва [8]. В 1906 р. виходить рецензія Є.Н. Сердюка на книгу Г.Г. Павлуцького «Древности Украины» [10]. У цей же час Є.Н. Сердюк бере участь в роботі Полтавської вченої архівної комісії, – урядової установи, створеної за ініціативою шанувальників історичного минулого краю для виявлення та впорядкування цінних архівних документів. Осередок також стає важливим центром українознавчих досліджень не тільки Полтавщини, а й Харківщини та Катеринославщини. Серед почесних членів комісії були Д.І. Яворницький, М.Ф. Сумцов, Д.І. Багалій, О.Я. Єфименко, О.І. Левицький, В.П. Горленко та ін. Ймовірно таке занурення в український історико-етнографічний контекст відбилося на творчому почерку молодого інженера-архітектора, застосовані ним певних архітектурних форм та професійних прийомів.

Вперше український традиційний контекст був застосований Є.Н. Сердюком у розробці проекту полтавської народної школи ім. І. П. Котляревського в 1903-1905 рр. Є.Н. Сердюк опрацював об'ємну композицію та стильове рішення фасадів будівлі, планування розробив цивільний інженер М.Ф. Стасюков. У формах чотирисхилого черепичного даху вгадувався образ українського традиційного житла – хати. На головному фасаді було вміщено скульптурне погруддя І.П. Котляревського, яке виконав скульптор Л.В. Позен [6, с.737-738]. Головний фасад прикрасили майолікові вставки. Трапеційні вікна згруповані по три, виявляли на фасадах розподіл на навчальні класи.

На народно-стильові прийоми в формуванні архітектурного образу школи вплинули ідеї В.Г. Кричевського, що саме в цей час здійснював авторський нагляд за спорудженням будівлі Полтавського губернського земства. Та в цілому архітектура школи отримала раціоналістичний характер. Стриманість форм споруди, була обумовлена крайньою обмеженістю коштів зібраних громадою Полтави на її будівництво. Запроектована з боку західного фасаду прибудова – музей І.П. Котляревського, так й не була реалізована через брак фінансів [3]. Будівля школи зруйнована під час Другої світової війни.

1907 р. Є.Н. Сердюк переїжджає до Харкова. Тут інженер-архітектор поєднує архітектурну практику з викладацькою роботою та громадською діяльністю. В 1907 - 1917 рр. Є.Н. Сердюк працює викладачем архітектурного креслення та проектування у Харківському технологічному інституті. Окрім цього індивідуально та у співавторстві розробляв проекти житлових та громадських споруд, вів технічний нагляд за їх будівництвом [2].

Є.Н. Сердюк брав активну участь у громадському житті Харкова. У 1909 р. був членом повітового Харківського окружного суду. В 1912-1917 рр. він на посаді відповідального секретаря Товариства техніків. Експонував свої архітектурні проекти на виставках у Харкові та Києві [12, с. 307]. Є.Н. Сердюк активно друкувався в часописах «Сніп», «Рада», «Діло» з питань розвитку архітектури у якій би відображалася українська ідентичність [9; 11].

Саме на харківський період припадають головні архітектурні твори Є.Н. Сердюка. В 1909 - 1913 рр. у співавторстві із З.Ю. Харманським він споруджує комплекс будівель Харківської сільськогосподарської дослідницької станції. Цивільний інженер З. Ю. Харманський в цей час обіймав посаду губерньського земського інженера й завідуючого технічного відділу Міської управи й був колегою Сердюка по викладацькій діяльності у Технологічному інституті [5, с. 331]. В своїх творах З. Ю. Харманський зазвичай дотримувався стилістики модерну та модернізованих історичних стилів, й це був його перший досвід проектування в українській національній стилістиці. Тож можна припустити, що обране стильове рішення запропоновано Є.Н. Сердюком.

Комплекс мали складати головна будівля станції, житлові будинки співробітників, господарчі споруди (комори-зернохосовища, стайні та ін.).

Головна будівля (пам'ятка архітектури місцевого значення, охоронний №401, сучасна адреса – Московський проспект, 142) отримала асиметричну об'ємну композицію з активним силуетом, що був утворений складним дахом та кутовим ризалітом-вежею з наметовим завершенням із заломом. Покрівля вежі виконана з плиток ромбового етерніту двох кольорів (червоно-коричневого та світло-сірого), що склали нескладний малюнок у вигляді зубчастих смуг. Наметове завершення вежі мало відповідник у традиційній архітектурі дерев'яних церков та дзвіниць. Головний фасад пошквалено не тільки наріжною вежею, але й ризалітом сходової клітки, увінчаної чотирихилим дахом з трикутним фронтоном. Ліворуч від нього простягнувся мезонін. Два композиційні центри будівлі – наріжна вежа та ризаліт із порталом входу, створили виразний образ, який чітко вказує на українську ідентичність архітектури будівлі. Мотиви народного зодчества вплетені в сучасну авторам архітектурну стилістику. Мальовничість фасадів досягнута без надмірного декорування. Вікна на першого поверху мають еліптичні перемички із рельєфним виділенням замкових каменів, другого – завершення трапеційної форми. Нетиньковані стіни в рівні вікон першого поверху опоясує карниз з рельєфним орнаментом «городки», який спадкує мотиви подібних українських стрічкових розписів хат та господарських будівель. Огорожі балконів виконані з ажурного мурування з антропоморфним орнаментальним мотивом. Кути та простінки вибірково прикрашає нескладний орнамент з цегли, подібний до елементів українського народного різьблення по

дереву. Двері головного входу прикрашають різьблені за українським народним взірцем вхідні двері.

Допоміжні будівлі сільськогосподарської станції також вирішені у народній стилістиці. Це виразилося у формі їх чотирихилих дахів із виділенням баштових об'ємів увінчаних наметовими завершеннями, трапеційних віконних та дверних прорізів, народно-стильовому декорі.

1912 р. у співавторстві з інженером О.М. Гоможенком Є.Н. Сердюк розробив проект прибуткового будинку Г. Висоцького на вул. Катеринославській (є пам'яткою архітектури місцевого значення, охоронний №288, сучасна адреса – вул. Полтавський шлях, 67, м. Харків).

Житловий 4-х поверховий односекційний будинок з підвалом, має геометризовану пластику головного фасаду. Загалом симетрична композиція злегка порушена порталом входу, зсунутим з осі симетрії ліворуч. Трапецієподібний вхідний портал увінчаний трикутним сандриком, який підтримують стилізовані кронштейни, утворюючи монументальний вхідний ганок. Проїзд у двір (нині закладений), розташований праворуч – також мав трапеційне завершення, тотожне одвіркам українських церков. Таку ж форму мають віконні прорізи горішнього поверху. Привертає увагу стилізований у цеглі мотив українського різьблення «сітка з квадратів» під вікнами 4-го поверху у ризалітах. У верхній частині будівлі килеподібний щипець лівобічної частини (нині втрачений) – протипоставлений трапеційному завершенню правобічного ризаліту.

В ті ж роки Є.Н. Сердюк у подібній стилістиці проектує будівлю пошти на вул. Петінській у Харкові (споруда не збереглася). За межами Харкова за проектами архітектора будуються школа в станиці Новомінській на Кубані (зараз Канівський район Краснодарського краю РФ), будинок Кредитно-кооперативного товариства у Мерєфі (нині місто у Харківському районі).

За стильовими ознаками та схожістю авторського почерку, до доробку Сердюка можна віднести колишній одноповерховий житловий особняк з мезоніном у м. Красноград (сучасна адреса – вул. Лермонтова, 60).

Будівля Мерєфянського споживчого товариства та банка побудована у 1910 – 1912 рр. (зараз у будівлі міститься загальноосвітня школа №1, сучасна адреса – вул. Савченка, 25, будівля є пам'яткою архітектури місцевого значення, охоронний №726). План основного об'єму мав коридорну систему з однобічним розташуванням кімнат уздовж головного фасаду. В торцях розташовувалися зали засідань. Планувальній схемі будівлі відповідало рішення головного фасаду. Рівномірний ритм вікон головного фасаду закінчувався ризалітом із великим потроєним вікном, яке відповідає розташуванню залу засідань. Вікна першого поверху попарно об'єднані нішами. Простінки між нішами трактовані як

пілястри, що звужуються до гори. У верхній частині пілястра перерізна заглибленим поясом, трактованим як спрощений астрагал. Перемички ніш профільовані в дусі сволоків українських хат. Трапеційний вхід, акцентований ризалітом, підкреслює монументальний ганок на кронштейнах й виділене обрамленням вікно другого поверху, розташоване над ним. Фасади вирішені у відкритій цеглі. Фасадний декор використовує народні мотиви: пояси з ніш «ширинок» в рівні перемичок вікон 1-го поверху та заглибленого орнаменту «городки» в рівні трапеційних вікон 2-го поверху, під вікнами 2-го поверху розміщено вставки в дусі українського різьблення «сітка з квадратів». Оригінально вирішений карниз, що увінчує будівлю: цегляні кронштейни, з'єднані карнизом простого профілю, є основою для різьблених дерев'яних кобилок, які підтримують звис покрівлі. Поле між кронштейнами помережано нішами-ширинками. Важливі в композиційному відношенні площини стіни акцентовані квадратними та трикутними нішами-ширинками. Фронтони напіввальмових дахів ризалітів тут є розвитком мотивів димників курних хат.

У 1960-х рр. лівобіч від головного фасаду був прибудований двоповерховий об'єм, який точно повторив архітектурні форми правого ризаліту, через це головний фасад став симетричним.

Значною роботою Є.Н. Сердюка 1911 – 1913 рр. час стає комплекс будівель Носівської селекційно-дослідної станції на Чернігівщині (нині с. Дослідне Носівського району Чернігівської обл., будівля є пам'яткою архітектури місцевого значення, охоронний №25). Комплекс включав науково-дослідні, господарські споруди й житлові будинки. В архітектурі головного корпусу раціоналістичні планувальні рішення поєднані з мотивами українського народного зодчества опрацьованими в стилістиці національного романтизму. Це відобразилися у введенні в композицію будівлі баштоподібного ризаліту, увінчаного грушоподібною банею із перехватом, характерною для українських церков та дзвіниць. У середині бані був влаштований водонапірний бак. Простінки між спареними вікнами трактовані як гранчасті напівколони. Головний вхід підкреслено дашком, який нагадує опасання. Декоративне оздоблення фасаді тотожне іншим об'єктам Є.Н. Сердюка: декоративні ніші, підвіконні орнаментальні вставки, піддашний карниз з кронштейнами.

Два одноповерхові 2-квартирні житлові будинки станції мали симетричний, підкреслено монументальний силует. Він утворювався завдяки високому наметовому завершенню даху центрального ризаліту будинку. В середині високого шатра розмістився водонапірний бак. Один будинок було знищено під час Другої світової війни, другий втратив первісну форму даху [12, с.122-123].

Мабуть найцікавіша з робіт Є.Н. Сердюка в українській традиційній стилістиці – будівля колишнього купецького зібрання в м. Слов'янську (пізніше

палац культури, сучасна адреса – вул. Університетська, 60, є пам'яткою архітектури місцевого значення, охоронний №573), не збереглася до наших часів у первісному вигляді.

Проект будівлі розроблений Є.Н. Сердюком у співавторстві з техніком С.В. Котляревським у 1913–1914 рр. Складний черепичний дах надавав будівлі вельми мальовничого вигляду. У об'ємній композиції виділялися чотири башти з наметовими черепичними дахами із заламами. Башти фланкували портал головного входу та об'єм залу зібрання з чотирисхилим дахом. Фасади, виконані у нетинькованій цеглі, були оздоблені цегляним декором: колони, аркатурні пояси з квадратними та трапеційними нішами-ширинками, карнизи із зубчастими полицками – наслідували прийоми української архітектури межі XVII-XVIII ст. та народного зодчества. Віконні й дверні прорізи мали трапеційну форму. Будинок постраждав під час Другої світової війни, а в результаті реконструкції 1948 р. зазнав добудови й надбудови через що повністю втратив свій первісний вигляд [12, с.123-124].

В цей період у Слов'янську (сучасна адреса вул. Коха, 1) за проектом сердюка будується 2-поверховий особняк, в архітектурі фасадів якого використані прийоми тотожні архітектурі будівлі купецького зібрання.

В 1914-1915 рр. Є.Н. Сердюк у співавторстві з П. З. Крупком розробив проект лікарні у слободі Деркачі (сучасна адреса будівлі – вул. 1-го травня, 4, м. Деркачі Харківської обл.). Розташування будівлі на розі вулиць обумовило її «Г»-подібну форму в плані. Наріжна частина доволі простої одноповерхової будівлі підкреслена ризалітом, також ризаліти симетрично фланкують фасади з обох боків. Використані віконні прорізи двох типів: потроєні з еліптичними перемичками у ризалітах та трапеційні вікна між ними. Вікна обведені лиштвом, та поєднані між собою декоративний поясом з рельєфним орнаментом «городки». Над бічними ризалітами влаштовані люкарни під чотирисхилими напіввальмовими дашками, наріжний ризаліт первісно вірогідно увінчувало баштове завершення, в наш час – трикутний фронтон.

На думку В. В. Чепелика, типологія розроблених Є.Н. Сердюком будівель, серед яких багатоквартирні житлові будинки, кооперативно-кредитні та лікарняні установи, заклади сільськогосподарської науки, свідчать про соціальну специфіку замовника. Прямо та опосередковано (через земські та державні установи) таким замовником для Є.Н. Сердюка були широкі верстви народу [13, с.166]. Це багато в чому визначило стриманий, раціональний характер архітектури будівель його авторства. Соціальний характер замовника ще більше зближав архітектора з джерелом його натхнення – українським традиційним зодчеством, яке базувалася на принципі отримання найбільшої виразності при найменшій витраті ресурсів.

З 1917 р. Є.Н. Сердюк активний учасник Української революції. У 1918 р. переїхав до Києва, в 1919 р. – до Кам'янця-Подільського. Протягом трьох років він працював викладачем архітектури в Сільськогосподарському інституті. Помер Є.Н. Сердюк 1921 р. у Кам'янці-Подільському де і був похований.

Висновки: Доробок інженера-архітектора протягом десятиліть лишився маловідомим навіть фахівцям і розкрив своє значення лише в останні десятиліття ХХ-го ст. завдяки дослідженням В.В. Чепелика. Й хоча ім'я Є.Н. Сердюка знаходиться начебто в тіні більш знаних харківських колег по цеху й стилістиці К.М. Жукова та С.П.Тимошенка, внесок митця в творення українського стилю в архітектурі вартий високої оцінки.

Досліджено 10 архітектурних об'єктів з творчого доробку Є. Н. Сердюка харківського періоду творчості (див. Таб. 1).

Роботам Сердюка харківського періоду творчості, що містять у собі український традиційний контекст притаманна лаконічність й раціоналізм.

У планувальних рішеннях об'єктів автор притримується раціональних об'ємно-планувальних рішень обумовлених передусім функціональними вимогами та економією будівництва, яку було продиктоване соціальним рівнем замовника (земські установи, приватний замовник середнього класу).

Таб.1.

№ п/п	Зображення / Сучасна адреса будівлі	Первісне призначення / Рік буд.	Елементи українського традиційного зодчества в рішенні фасадів об'єкту										
			а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л
1	 просп. Московський, 142, м. Харків	Головний корпус Харківської сільськогосподарської дослідницької (селекційної) станції /1913	4										
			а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л
			+	+		+	+	+	+	+		+	+
			 										
2	 просп. Московський, 142, м. Харків	Допоміжна будівля Харківської сільськогосподарської станції /1913	а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л
			+	+		+	+						
													

1	2	3	4																						
3	 <p>вул. Полтавський шлях, 67, м. Харків</p>	<p>Прибутковий будинок Георгія Висоцького / 1912</p>	<table border="1" data-bbox="895 197 1394 277"> <tr> <td>а</td><td>б</td><td>в</td><td>г</td><td>д</td><td>є</td><td>ж</td><td>з</td><td>і</td><td>к</td><td>л</td> </tr> <tr> <td></td><td></td><td></td><td>+</td><td>+</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td> </tr> </table> 	а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л				+	+						
а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л															
			+	+																					
4	 <p>вул. Савченка, 25, м. Мерефа</p>	<p>Мерефянське споживче товариство та банк / 1910</p>	<table border="1" data-bbox="895 546 1394 613"> <tr> <td>а</td><td>б</td><td>в</td><td>г</td><td>д</td><td>є</td><td>ж</td><td>з</td><td>і</td><td>к</td><td>л</td> </tr> <tr> <td>+</td><td></td><td></td><td>+</td><td>+</td><td>+</td><td>+</td><td>+</td><td>+</td><td></td><td></td> </tr> </table> 	а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л	+			+	+	+	+	+	+		
а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л															
+			+	+	+	+	+	+																	
5	 <p>с. Дослідне, Носівський р-н, Чернігівська обл.</p>	<p>Головний корпус Носівської селекційної станції / 1912</p>	<table border="1" data-bbox="895 864 1394 931"> <tr> <td>а</td><td>б</td><td>в</td><td>г</td><td>д</td><td>є</td><td>ж</td><td>з</td><td>і</td><td>к</td><td>л</td> </tr> <tr> <td>+</td><td></td><td>+</td><td>+</td><td>+</td><td></td><td>+</td><td>+</td><td>+</td><td></td><td></td> </tr> </table> 	а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л	+		+	+	+		+	+	+		
а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л															
+		+	+	+		+	+	+																	
6	 <p>вул. Лермонтова, 60, м. Красноград</p>	<p>Житловий особняк / 1907-1912</p>	<table border="1" data-bbox="895 1352 1394 1431"> <tr> <td>а</td><td>б</td><td>в</td><td>г</td><td>д</td><td>є</td><td>ж</td><td>з</td><td>і</td><td>к</td><td>л</td> </tr> <tr> <td>+</td><td></td><td></td><td>+</td><td>+</td><td>+</td><td>+</td><td>+</td><td>+</td><td></td><td></td> </tr> </table> 	а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л	+			+	+	+	+	+	+		
а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л															
+			+	+	+	+	+	+																	
7	 <p>Станиця Новоминська, Канівського р-ну, Краснодар. краю РФ</p>	<p>Школа / 1912</p>	<table border="1" data-bbox="895 1700 1394 1778"> <tr> <td>а</td><td>б</td><td>в</td><td>г</td><td>д</td><td>є</td><td>ж</td><td>з</td><td>і</td><td>к</td><td>л</td> </tr> <tr> <td></td><td>+</td><td></td><td>+</td><td>+</td><td></td><td>+</td><td></td><td>+</td><td></td><td></td> </tr> </table> 	а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л		+		+	+		+		+		
а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л															
	+		+	+		+		+																	

1	2	3	4										
8	 <p>Славська. Svatiansk. № 39. Київ.</p> <p>вул. Університетська, 60, м. Слов'янськ</p>	Купецький клуб / 1914	а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л
			+	+		+	+	+	+		+	+	
9	 <p>вул. Коха, 1, м. Слов'янськ</p>	Особняк /1914	а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л
			+	+			+	+	+	+			
10	 <p>вул. 1-го травня, 4, м. Дергачі</p>	Лікарня /1915	а	б	в	г	д	є	ж	з	і	к	л
			+				+	+					
<p>Примітки до таб. 1.:</p> <p>а. – напіввальмові дахи із трикутними фронтонами б. – ризаліт-башта із наметовим завершенням в. – ризаліт-башта із грушоподібним завершенням г. – трапеційний портал входу з монументальним ганком д. – трапеційні віконні прорізи є. – орнаментальний пояс «городка» ж. – орнаментальний пояс з ніш-ширинок з. – профільований карниз з кронштейнами і. – окремі орнаментальні вставки к. – огорожа балконів з ажурного мурування з орнаментальним мотивом л. – різьблення полотна входних дверей</p>													

Характерні риси українського народного зодчества у витворах Євгена Сердюка, знаходили відображення у дахах, зазвичай напіввальмових із трикутними фронтонами та слуховими вікнами. Ризаліти будівель, трактовані як вежі, увінчувалися наметовими завершеннями з заломами або грушоподібними банями. У наслідок цього будівлі набували активного силуету, що виділяло їх серед оточуючої забудови. Великого значення мав у й тип покрівлі: черепиця, етерніт кількох кольорів. На думку В.В. Чепелика, саме дахи будівель цієї стилістики, які спадкували мотиви форм покрівель народних хат, завершень

церков та дзвіниць, насамперед ставали символічними ознаками приналежності будівель до української традиції [13, с.166].

Мотиви традиційних декоративних форм та елементів застосовані автором у будівельному матеріалі відмінному від матеріалу прототипу: мотиви дерев'яних деталей, різьблення по дереву й вишивки, стрічкові мальовані орнаменти, – повторені у муруванні з цегли. Використані й елементи з мурованої архітектури Давньої Русі: орнаменти «городки», «дельтодон», зубчасті карнизи та України XVII – XVIII ст.: ніші «ширинки» та пояси з них.

Автор використовує напрацьований арсенал декоративних елементів, серед яких: ніші «ширинки» та пояси з них, орнаментальний пояс «городка», огорожі балконів з ажурного мурування за мотивами антропоморфного орнаменту, монументальний ганок над трапецією над входом, карниз із кронштейнами. Автор вживає орнамент як виразник структури будівлі та її невід'ємну частину.

Загалом, в архітектурному доробку Є. Н. Сердюка харківського періоду 1907-1918 рр. проявилися творчі пошуки митця, котрі можна охарактеризувати як явище романтизму, виражене в зодчестві через різні напрямки модерну і раціоналізму. Пошук та відбір елементів народно-стильової своєрідності із подальшою модернізацією історичних прототипів використовувалися Є. Н. Сердюком для вираження української національної ідентичності в архітектурі.

Література:

1. Божинський Б. І. Український національно-романтичний напрям модерну в архітектурі Харкова : автореф. дис. канд. архіт.: 18.00.01 "Теор. архіт., реставрац. пам. архіт." / Б. І. Божинський. – Харків, 2007. – 22 с.
2. Вітченко Д. Український модерн Євгена Сердюка / Д. Вітченко. // Пам'ятки України. – 2016. – №2. – С. 72-81: фото. цв.
3. К вопросу о школе имени Котляревского // Киевская старина. – 1904. – №9. – С. 96–99.
4. Кириченко Е.И. Русская архитектура 1830 – 1910-х годов. – М.: Искусство, 1978. – 400 с.
5. Лейбфрейд А. Ю. Харьков. От крепости до столицы: Заметки о старом городе. / А. Ю. Лейбфрейд, Ю.Ю. Полякова – Харьков: Фолио, 2004. – С. 331.
6. Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За ред. А.В. Кудрицького. – К.: УЕ, 1992. – 1024 с.: іл.
7. Романовський В.С. Орнаментика пам'яток українського архітектурного модерну / В.С. Романовський // Традиційна культура в умовах глобалізації: народна музика та декоративне мистецтво в світовому цивілізаційному просторі: матеріали науково-практичної конференції (22-23 серпня 2014 року). – Харків, 2014. – С. 246-254.

8. Сердюк Євг. Про пам'ятник Шевченкові / Є. Сердюк // Рада.–1907. – 9 березня. – № 57.– С.1.
9. Сердюк Є. До стильної народної школи / Є. Сердюк // Сніп. – 1912., № 2. – С. 6.
10. С-к Євг. [Рецензія]/ Є. Сердюк // Нова громада. – 1906. – № 7. – С. 153. – Рец. на кн.: Древности Украины. Издание Императорского Московского археологического общества. Вып. 1. / Под. ред. проф. Г. Г. Павлуцкого. – К.,1905. – 124 с.
11. С-к Євг. Український стиль у Харкові: Наші гласні / Є. Сердюк // Сніп. – 1912., № 29-30. – С. 13–14.
12. Чепелик В.В. Українській архітектурний модерн / В. В. Чепелик; Упоряд. З.В. Мойсеєнко-Чепелик. – К.: КНУБА, 2000. – 378 с.
13. Чепелик В.В. Формування українського архітектурного модерну початку ХХ ст. у контексті інтернаціональних творчих зв'язків / В. В. Чепелик // Українське мистецтво та архітектура кінця ХІХ початку ХХ ст./ НАНУ інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського.– К.: Наукова думка, 2000 – С. 164-183.

Аннотация

В статье освещается творческие подходы применения украинского традиционного контекста в архитектурной деятельности инженера-архитектора Е.Н. Сердюка харьковского периода творчества (1907-1918 гг.).

Ключевые слова: Украинский традиционный контекст, национальная идентичность в архитектуре, национальный романтизм, украинский архитектурный модерн.

Annotation

The article highlights creative approaches to the application of the Ukrainian traditional context in the architectural activity of the architect E.N. Serdyuk of the Kharkov period (1907-1918).

Key words: Ukrainian traditional context, national identity in architecture, national romanticism, Ukrainian architectural modernism.